

Development and Validation of Openness to Violation of Ethical Decisions Scale*

¹Özgür Önen, ²Yaşar Kondakçı

¹Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, ²Orta Doğu Teknik Üniversitesi

Abstract

The purpose of this study was to develop and validate the Openness to Violation of Ethical Decision (QVED) scale, which measures teachers' openness to violation of their own ethical decision under the influence of key constituencies at the school including students, managers, colleagues and parents. In the development process, reviewing the related literature, gathering expert opinions, conducting interviews with teachers were respectively followed in the respective order. The resulting two level (high and low moral intensity conditions) scale form was subjected to a pilot study with 176 teachers. Two separate exploratory factor analyses (EFA) on low and high moral intensity dimensions of the scale suggested a robust four factor solutions explaining more than 70 percent of the variance on both parts. In order to verify the four factor solution, a second study with 508 teachers was conducted. Because of violating the normality assumption, Partial Least Square-Structural Equation Modeling (PLS-SEM) was conducted. At first, the reliability of the scale was checked by Cronbach's alpha and Composite Reliability values. Cronbach's alpha values were higher than .88 and Composite Reliability values were all higher than .90 for each of the four factors, indicating high reliability. Finally, the results of PLS-SEM values on convergent and discriminant validity revealed high levels of convergent validity and discriminant validity scores for both parts of the scale, which affirmed the validity of the scale.

Keywords: Moral reasoning, Violating ethical decisions, Ethic, Openness to violation to ethical decisions

Inönü University
Journal of the Faculty of Education
Vol 18, No 3, 2017
pp. 201-216
DOI: 10.17679/inuefd.285811

Received : 13.01.2017
Revision1 : 21.01.2017
Revision2 : 29.05.2017
Accepted : 06.11.2017

Suggested Citation

Önen, Ö. & Kondakçı, Y. (2017). Development and validation of openness to violation of ethical decisions scale, *Inonu University Journal of the Faculty of Education*, 18(3), 201-216. DOI: 10.17679/inuefd.285811

This article is derived from the first author's doctoral dissertation titled as "Teachers' Openness to Violation of Ethical Decisions" and presented in EJER CONGRESS 2015.

EXTENDED ABSTRACT

Introduction

Behaving against the stated legal regulations and the ethical codes is not a rare circumstance in organizations (Detert, Trevino, & Sweitzer, 2008; Reynolds, Schultz, & Hekman, 2006). Educational organizations are not exceptional (Rezaee, Elmore & Szendi, 2001; Brabeck, et al., 2000). This is not surprising, as the managers and the teachers face with many situations involving discipline, justice, evaluation, confidentiality and so on, where ethical consideration is inevitable for them (Gifford, 1992). It is very possible for teachers to face with the unethical wishes of some stakeholders, namely colleagues, managers, parents and students. However in literature, no study has been encountered that is evaluating the effect of the significant others, in this study the main stakeholders of the school, on ethical decision making. But it may be very possible for the one to behave accordingly to the wishes of the significant ones. If the decision makers, namely teachers in this study, are open to behave accordingly wishes of the stakeholders even they consider the situation as unethical, it should be evaluated as an important finding for the ethical decision making literature, as there is no study encountered that is evaluating the importance of the significant others.

Purpose

In this study, the purpose was to introduce the development of the scale called Openness to Violation of Ethical Decision (OVED) which is intended to measure the teachers' openness to violation of their own ethical decision by the influence of key stakeholders of the educational organizations, namely; students, managers, colleagues and parents. By this scale, it is aimed if the teachers can do something which is considered unethical by them.

Method

Sample

This study consists of two phases. At the first phase 176 participants took place where explanatory factor analysis was conducted. At the second phase, 508 participants were included to the confirmatory factor analysis.

Scale

The scale items were developed accordingly to the wide literature review. In general, McMahon's study (2006; 2002) on the dimensionality of ethical intensity proposed by Jones (1991) was guided. As Boomer et. al. (1987) put legality as a separate dimension that may affect ethical decision making in their model, while constructing the scale, items were chosen to reflect the three dimensions of the ethical intensity validated in McMahon's study (2006;2002) and the legality dimension that is argued by Boomer et. al. (1987). As a result, 32 items were constructed those are to reflect four stakeholders' importance and the four dimension in high and low ethical intensity situations.

Face and Content Validity

In order to support content validity first a wide literature review is done later the first forms were send three specialist in the field. By considering their suggestions interviews were conducted by five teachers for gathering their opinions. Later the two possible forms were sent to seven specialists in the field and ten teachers. After all, one of the forms was chosen accordingly to feedbacks gathered by teachers and specialists.

Construct validity of the OVED scale

Construct validity of the scale was tested by explanatory factor analysis in the pilot study. On data gathered at pilot study, two exploratory factor analyses were conducted on both high and low moral intensity items of the scale after checking for the assumptions of factor analysis. KMO values were .79, and .80. Barlett's Sphericity Test results also indicated significant chi square results ($p < .00$) 2539.04 for high morally intense conditions and 2752.33 for low morally intense conditions. As data set does not show normal distribution, Principal Axis Factoring and oblique rotation was chosen. Results indicated four factor solutions on both highly and lowly constructed items, explaining more than 70 percent of the variance on both parts. Results

can be seen in Table 3 and 4. But it should be noted that before the rotations in both of the conditions there was a fifth dimension possibility where some items of the previous dimensions also loaded into this dimension. Inspection of the items yielded that those items were all about one stakeholder, students, however with lower loading values. For those reasons four factor solutions were found appropriate.

Factors were named similar to McMahon's labeling (2000) by considering the additional factor legality which was not focus of the McMahon, and Jones (1991). For that reason, factors named as possible magnitude of consequences, social acceptance, proximity and legality which have both high and low conditions parallel to modifications of items.

Reliability and measurement model evaluation of OVED scale

As the data set of this study is skewed, PLS-SEM was conducted for confirmatory factor analysis. Hair (2010) suggests using PLS SEM for evaluating the measurement model when assumptions of Covariance Based Structural Equation Modeling (CB-SEM) were not met. In PLS-SEM measurement model evaluations, first the internal consistency reliability is checked. Cronbach's α values of the each factor were above .90 except high proximity which also considerably high .88 (See Table 5). In addition Composite reliability values were checked, and it is noticed that all composite reliability values were above .90, and concluded as scale show high internal consistency

In order to assess the convergent validity of the scale, AVE (average variance explained) values were checked. AVE value of .50 and above considered as sufficient evidence for convergent validity (Henseler, Ringle & Sinkovics, 2009). OVED scale factors AVE values were all above .50 (see Table 5).

In addition, discriminant validity was checked by cross-loading inspection. In table 6 and 7, highest squared correlations of the constructs were given. As can be seen in the table, any of the squared correlation values are lower than each constructs' AVE values. According to Fornell and Lacker (1981) criterion this implies sufficient discriminant validity evidence.

Finally, cross-loading of the each indicator were checked. tables 8 and 9, None of the indicators has greater loadings in other constructs (see Table 8 and 9). By considering both the Fornell and Lacker criterion values and the cross-loading of the indicators, it was considered as sufficient evidence was found for discriminant validity. Proposed PLS SEM models can be seen in Figure 2 and 3.

Discussion & Conclusion

In this study, the development of the scale for measuring the teachers' openness to violation of ethical decisions is explained. Results indicate sufficient validity and reliability values as can be seen in above sections. Results suggest four factor solution for OVED scale, named as possible magnitude of consequences, social acceptance, proximity and legality. This result implies that moral intensity has a distinct dimension, which is about the legality of the moral act, rather than being a part of social acceptance. Another important thing to notice is that, although not statistically proved in this study, there seems to be a factor that may be seen in different conditions. Importance or the closeness of the beneficiaries may have an effect on the perceiving of moral intensity. Students in this study, first appeared as a distinct factor before rotation with an eigenvalue slightly higher than one. However after rotation it had a lower value than one. Although in this study it is concluded as four factor solution is appropriate in this study, in other settings where some stakeholders have an excessive effect on decision maker, the dimensionality of the moral intensity can be reexamined. These results can be considered as an important finding for the ethical decision making literature. Future researchers should consider this issue for their study.

For future studies, it is recommended to duplicate this study in private educational organizations where value orientations probably different than public schools. In addition, the OVED scale form is very flexible that it can be adapted for other work settings where stakeholder structures may differ from educational organizations.

Finally, by considering the huge cost effect of behaving unethically in organizations, it is recommended for organizations to conduct studies for measuring their employees openness to violation to ethical decisions. By this way, organizations may have an idea on where unethical act may rise. In addition they may understand which stakeholder(s) have an effect on their employees for conducting unethical act.

Öğretmenlerin Ahlaki Kararlara Aykırı Davranmaya Açıklık Düzeylerini Belirlemeye Yönelik Bir Ölçek Geliştirme Çalışması*

¹Özgür Önen, ²Yaşar Kondakçı

¹Mehmet Akif Ersoy University, ²Middle East Technical University

Öz

Bu çalışmanın amacı, öğretmenlerin kendi ahlaki değerlerinden vazgeçmelerinde okulun temel paydaşları olan iş arkadaşları, öğrenciler, yöneticiler ve velilerin ne derecede etkili olduklarını ölçmeye yönelik Ahlaki Kararlara Aykırı Davranmaya Açıklık (AKADA) ölçeğinin geliştirilmesidir. Bu amaca yönelik olarak sırasıyla alanyazın taraması gerçekleştirilmiş, elde edilen bulgular doğrultusunda ölçek maddeleri hazırlanmış, uzman görüşü ve öğretmen düşünceleri alınmıştır. Bu aşamalardan sonra elde edilen iki düzeyli (yüksek ve düşük ahlaki yoğunluklu) ölçek formu 176 öğretmenin katılımıyla pilot uygulamaya tabi tutulmuştur. Düşük ve yüksek ahlaki yoğunluklu maddelerin ayrı ayrı açıklayıcı faktör analizi sonuçları incelendiğinde ölçeğin her iki düzeyde de dörder faktörden oluştuğu sonucuna varılmıştır. Ölçeğin her iki kısmında da toplam varyansın yüzde yetmişten fazlasının açıklandığı görülmüştür. Ölçeğin ölçüm modeli değerlendirilmesi ve güvenilirlik testleri ise 508 öğretmenin katıldığı asıl çalışmada kontrol edilmiştir. Ölçüm modeli değerlendirilmesi, veriler normal dağılım göstermediği için "Kısmi En Düşük Kareler Yöntemi" ile yapısal eşitlik modellemesi ile test edilmiştir. Ölçeğin iç tutarlılık düzeyi Cronbach' α değeri kontrol edildiğinde tüm boyutlarda .88 ve üzerinde olduğu, kompozit güvenilirlik değerlerine bakıldığında ise yine .90 değerinin üzerinde olduğu görülmüş ve ölçeğin yeterli güvenilirlik düzeyine sahip olduğu kanaatine varılmıştır. Bununla birlikte Kısmi En Düşük Kareler Yöntemi ile test edilen uyum geçerliliği ve ayırt edici geçerliliği test sonuçları kontrol edilmiş ve ölçeğin yüksek geçerlik değerlerine sahip olduğu sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ahlaki karar verme, Ahlaki kararlara aykırı davranma, Etik, Ahlaki kararlara aykırı davranmaya açıklık.

İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM FAKÜLTESİ DERGİSİ
Cilt 18, Sayı 3, 2017
ss. 201-216
DOI: 10.17679/inuefd.285811

Gönderim Tarihi : 13.01.2017
1. Düzeltme : 21.01.2017
2. Düzeltme : 29.05.2017
Kabul Tarihi : 06.11.2017

Önerilen Atıf

Önen, Ö. & Kondakçı, Y. (2017). Öğretmenlerin ahlaki kararlara aykırı davranmaya açıklık düzeylerini belirlemeye yönelik bir ölçek geliştirme çalışması. *İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ EĞİTİM FAKÜLTESİ DERGİSİ*, 18(3), 201-216. DOI: 10.17679/inuefd.285811

*Bu çalışma birinci yazarın "Teachers' Openness to Violation of Ethical Decisions" adlı doktora tezinden yararlanılarak yapılmıştır ve EJER CONGRESS 2015'de sözel olarak sunulurken, bildiri özetleri kitabında özet olarak yer almıştır

GİRİŞ

Örgütlerde kurulu yasal ve ahlaki normlara aykırı davranışların yaygınlığı hem kurumlar hem de bireyler için önemli bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır (Detert, Trevino ve Sweitzer, 2008; Reynolds, Schultz ve Hekman, 2006). Eğitim örgütlerinde de ahlaki olmayan davranış ve durumların söz konusu olduğu bilinen bir gerçekliktir (Rezaee, Elmore ve Szendi, 2001; Brabeck vd, 2000). Eğitim kurumlarında çalışan başta yönetici ve öğretmenler disiplin uygulamaları, öğrenci değerlendirmeleri, mal ve hizmet alımları, danışmanlık ilişkilerinde vb. konularda sıklıkla etik ikilem içeren karar almak ve eylemde bulunmak durumunda kalmaktadırlar (Gifford, 1992). Öğretmenlerin de bilerek veya bilmeyerek ahlaki olmayan bir karar almaları ve bu kararı uygulamaları muhtemeldir. Öğretmenler, özellikle eğitim kurumlarının diğer paydaşlarının da (örn., üst yönetici, okul yöneticisi, veli, diğer kurum yöneticileri) etkisiyle, karşılaştıkları birçok durumda, içine girdikleri ahlaki muhakemenin sonucunda, belki de, kendilerince de ahlaki olarak kabul edilmeyecek bir davranış sergileyebilmektedirler. Buna örnek olarak, bir ulusal basın haberinde, öğrencilerin aslında hak etmedikleri notlar aldıkları haberi verilebilir (Kaplan, 2014). İlgili haberde, müfettiş incelemesinde öğrencilerin notlarının olması gerekenden oldukça yüksek gösterildiğinin tespit edildiği belirtilmiş, hem öğretmenlere hem de bazı yöneticilere cezai yaptırım uygulandığı vurgulanmıştır (Kaplan, 2014). Öğretmenlerin bu davranışlarında çevrelerinden açık veya gizli baskı gördükleri de bilinen bir gerçektir (Barrett, Casey, Visser ve Headley, 2012). Öğretmenlerin günlük faaliyetlerinde ahlaki muhakeme gerektiren durumlarda paydaşların etkisiyle ne ölçüde ahlaki olmayan davranışlara yöneldikleri, ahlaki olmayan talepleri ne derecede gerçekleştirdikleri ve ahlaki olmayan davranışları gösterirken hangi paydaşın açık veya kapalı etkisinin daha fazla olduğu literatürde yeterince incelenmemiştir. Dolayısıyla öğretmenlerin hangi paydaştan daha fazla etkilendiklerini anlamak eğitim kurumlarında karşılaşılan ahlaki olmayan davranış ve uygulamaların azaltılması açısından yararlı olabileceği düşünülmektedir.

Ahlaki karar verme modelleri ahlaki karar verme süreçlerinin oldukça karmaşık süreçler olduğunu ve basit etik ikilemlerden ibaret olmadıklarını ortaya konmuştur (Jose ve Thibodeaux, 2009). Literatürde birçok ahlaki karar verme modeli bulunmaktadır; Trevino (1986) tarafından geliştirilen ahlaki karar verme modeli, Ferrell ve Gresham (1985) durumsal ahlaki karar verme modeli (1985), Hunt ve Vitell (1986) ahlaki karar verme modeli, Ferrell, Gresham ve Freadrich (1989) tarafından ön görülen ve diğer modellerden yararlanarak sentezledikleri ahlaki karar verme modeli, Boomer, Gratto, Gravander ve Tuttle (1987) davranışçı ahlaki karar verme modeli, ve Jones (1991) tarafından geliştirilen durumsal ahlaki karar verme modeli bunlara örnek gösterilebilir.

Bu modellerin bazıları ahlaki karar verme süreçlerinde paydaşların olası etkisine kısmen yer vermiş olsalar da (örn., Ferrell ve Gresham, 1985; Jones, 1991), bugüne kadar ahlaki karar vermede paydaşların etkisini veri temelli olarak ortaya koyan bir yaklaşım geliştirilmemiştir. Diğer bir ifade ile, etik ikilemde kalan kişinin ahlaki muhakemesinde paydaşların etkisi ile ahlaki olmayan bir durumun ne derecede gerçekleştirebileceğine dair geçerliği ve güvenilirliği yapılmış bir çalışma bulunmamaktadır. Aynı şekilde, literatüre bakıldığında okullarda başta müdür ve öğretmenlerin karşılaştıkları etik ikilemlerin ahlaki yoğunluğunun etkisi de ölçülmemiştir. Oysa Jones (1991) etik ikilemle karşılaşıldığında, etik ikilemin kendisinden kaynaklanan, başka bir ifade ile yoğunluğundan kaynaklanan sebeplerle, karar vermek durumunda kalan bireylerin etkilendiklerini ifade etmektedir. Jones (1991) düşük yoğunluklu durumlarda bireyin daha kolay bir şekilde ahlaki olmayan bir karar alabileceğini savunmaktadır. Jones (1991) düşük yoğunlukla, ahlaki olmayan bir karar alma durumunda, olumsuz etkilenecek kişinin tanıdık olmaması, olumsuz etkinin düşük dereceli olması gibi durumları ifade etmektedir. Örneğin, ahlaki bulmadığı halde, bir öğrencinin notunu ikiden üçe yükseltmek, birden beşe yükseltmeye oranla daha düşük yoğunlukludur. Başka bir örnek olarak, rüşvet vermenin sıradan olduğu bir toplumda rüşvet almak düşük ahlaki yoğunluklu, rüşvetin şiddetle reddedildiği bir toplumda ise rüşvet kabul etmek yüksek ahlaki yoğunluklu bir eylem olarak değerlendirilebilir. Etik ikilemin yoğunluğu konusu bu çalışmanın ana konusu olan Ahlaki Kararlara Aykırı Davranmaya Açıklık (AKADA) düzeyini de gündeme getirmektedir. AKADA kısaca öğretmenlerin paydaşların etkisi ile aslında ahlaki bulmadıkları bir davranışı değişik ahlaki yoğunluk koşulları altında gösterme eğilimleri şeklinde tanımlanabilir.

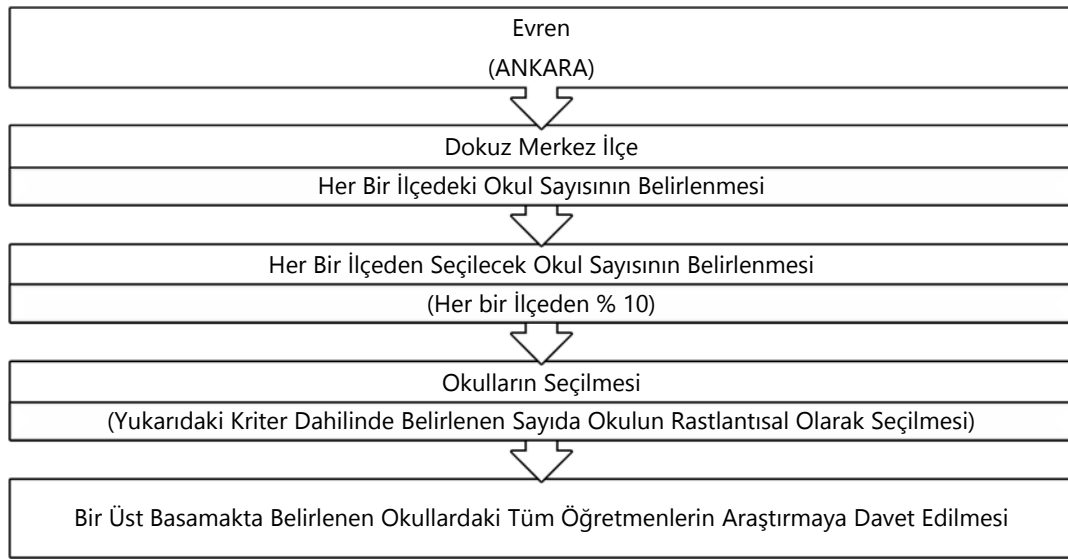
Öğretmenlerin karar verici olduğu durumlarda paydaşların etkisi altında, karşılaşılan etik durumun yoğunluğunu da dikkate alarak, nasıl bir tutum içinde olacaklarına dair bir ölçeğin geliştirilmesi hem yukarıda bahsedilen eğitim kurumlarında karşılaşılan etik sorunların azaltılmasında yararlı olabileceği gibi, etik karar verme modellerinin incelenmesine de katkı sağlayabileceği düşünülebilir. Dolayısıyla, böyle bir

ölçeğin ahlaki karar verme alanına hem kuram hem de uygulama anlamında katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

YÖNTEM

Örneklem

AKADA ölçeğinin geliştirilme sürecinde öncelikle Ankara ili Merkez ilçelerinde görevli 176 öğretmen ile pilot uygulama yapılmış, asıl çalışmada ise 540 öğretmene ulaşılmış ancak bunlardan 32 tanesi anketleri tam olarak doldurmadıkları için çalışmadan çıkarılmış, toplamda 508 öğretmen tarafından doldurulan ölçekler araştırmaya dahil edilmiştir. Araştırmaya katılan öğretmenlerin yüzde 72.4'ü kadın (n=368) yüzde 27.6'sı ise erkektir. Öğretmenlerin ortalama olarak 14.17 yıllık bir deneyime sahip olmakla beraber, yüzde 45.5'nin altı ile 15 yıllık bir deneyime sahip oldukları gözlenmiştir. Araştırmaya katılan öğretmenlerin yüzde 33.3'ü ilkökul ve anaokullarında görev yapan öğretmenlerden (n=169), 206'sının ortaokullarda görev yapan öğretmenlerden (%40.6) ve 133'ünün liselerde (%26.2) görev yapan öğretmenlerden oluştuğu tespit edilmiştir. Veriler, 2012-2013 eğitim öğretim yılında toplanmıştır. Örneklem yöntemi olarak çift aşamalı tabakalı ve küme örneklem alma yöntemi uygulanmıştır. Araştırmada kullanılan örneklem alma aşamaları aşağıda Şekil 1'de gösterilmiştir.

Şekil 1. Örneklem alma aşamaları

Tablo 1'de görülebileceği üzere Ankara'daki dokuz ilçede toplam 1102 okul bulunmaktadır. Bu okulların öğretim düzeylerine ve buldukları ilçelere göre dağılımları ile her bir düzey ve ilçeden seçilen okul sayısı Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1

Okul düzeylerine göre, her ilçe de bulunan okul ve araştırmaya dahil edilen okul sayıları

İlçe Adı	Okul Öncesi ve İlkokullar		Orta Okullar		Liseler	
	Toplam okul	Seçilen okul	Toplam okul	Seçilen okul	Toplam okul	Seçilen
Altındağ	68	7	40	4	28	3
Çankaya	79	8	52	5	52	5
Etimesgut	45	5	28	3	17	2
Gölbaşı,	36	4	23	2	13	1
Keçiören	65	7	49	5	30	3
Mamak	78	8	49	5	31	3
Pursaklar	16	2	12	1	10	1
Sincan	50	5	41	4	22	2
Yenimahalle	83	8	43	4	42	4
Genel Toplam	520	54	337	33	245	24

Ölçme Aracı

Bu çalışma kapsamında geliştirilen ölçme aracı geniş bir alanyazın taramasına dayandırılmıştır. Öncelikle, McMahon'un (2002; 2006) ahlaki yoğunluğunun boyutları ile ilgili çalışmaları ve Bommer vd.'nin (1987)

önerileri doğrultusunda temel paydaşlar göz önüne alınarak madde havuzu oluşturulmuştur. McMahon (2002; 2006) yaptığı çalışmalarda ahlaki yoğunluğun üç boyutlu olduğu sonucuna ulaşmış ve bu boyutları; olası sonuçların büyüklüğü (possible magnitude of consequences), sosyal kabul (social acceptance), yakınlık (proximity) şeklinde adlandırmıştır. Ancak, McMahon'un (2002; 2006) çalışmaları, Jones'un (1991) ahlaki karar verme üzerine yaptığı kuramsal çalışmayı temel almıştır. Jones (1991) çalışmasında ahlaki yoğunluk durumunu ele alırken, ahlaki ikileme sebep olabilecek durumun "yasallığı" yani yasal olup olmadığı konusunu kendi başına bir boyut olarak ele almamıştır, sosyal kabul içinde değerlendirmiştir. Öyle ki, Jones (1991) çalışmasında durumun sosyal kabulünü ele alırken vermiş olduğu örneklerden birinde aslında durumun yasal olup olmadığının bir etki yaratabileceğini belirtmiş ancak daha öncede değinildiği gibi bunu ayrı bir boyut olarak değerlendirmemiştir. Ancak Bommer vd., (1987) ahlaki karar vermede çözümlenecek konunun yasallığının karar vermeyi etkileyecek bir etken olduğunu belirtmişlerdir. Bu noktada, sosyal anlamda kabul edilebilir bulunan bazı olguların kanunen yasaklanabileceği gerçeğinden yola çıkılarak (örn., çocuk işçiliği), bu çalışmada Bommer vd.,'nin (1987) yaklaşımı benimsenmiş ve yasallık ayrı bir ahlaki yoğunluk boyutu olarak ele alınmıştır.

Bu sebeple, ölçek maddeleri oluşturulurken hem McMahon'un (2002; 2006) belirttiği üç ahlaki yoğunluk boyutu hem de ahlaki muhakeme durumunun yasallığına ilişkin Bommer vd., (1987) belirtmiş olduğu boyutu yansıtacak şekilde dört boyut altında toplam 32 madde oluşturulmuştur. Her bir boyutta maddeler, öğrenciler, iş arkadaşı öğretmenler, yöneticiler ve veliler olmak üzere dört paydaş grubunun etkisini değerlendirecek şekilde düzenlenmiş. Ayrıca maddelerin 16 tanesi düşük yoğunluklu, 16 tanesi ise yüksek yoğunluklu olacak şekilde yapılandırılmıştır. Bu doğrultuda, düşük yoğunluklu madde yazımında, "tanımadığınız biri" şeklinde ifade edilirken, yüksek yoğunluklu madde yazımında bu "tanıdığınız biri" şeklinde ifade edilmiştir. Yukarıda da belirtildiği üzere, karşılaşılan durumun ahlaki yoğunluğunun (sosyal olarak kabul görüp görmemesi, etkilenin tanıdık olup olmaması, negatif etkinin büyüklüğü gibi) karar verecek olan kişiyi etkileyebileceği savunulmaktadır (Jones, 1991). Ölçek maddeleri "kesinlikle yapmam" ve "kesinlikle yaparım" arasında dokuzlu ölçekte puanlanabilecek şekilde tasarlanmıştır.

Kapsam Geçerliliği

Kapsam geçerliliği, içeriğin uygunluğu, ölçek maddelerinin ilgili içeriği yeterli oranda temsil edip etmediği ve biçim ile içeriğin tanımlanan değişkenlerle uyumluluğu ile ilgilidir (Fraenkel ve Wallen, 2006).

Kapsam geçerliliğini arttırmak amacı ile öncelikle ilgili alan yazın taraması gerçekleştirilmiş ve ölçek maddeleri, alanyazın bulgularına uygun olarak geliştirilmiştir. Ölçek formu, öncelikli olarak iki şekilde yazılmıştır; ilk formda 32 madde olduğu gibi yazılmış, ikinci formda ise temel paydaşlar her boyutta aynı olduğu için dört düşük dörtte yüksek yoğunluklu olmak üzere toplam sekiz grupta toplanarak yazılmıştır. Her iki formda üç uzmana görüşleri alınmak üzere gönderilmiştir. Uzman görüşleri doğrultusunda önerilen değişiklikler yapıldıktan sonra, beş öğretmenle ölçek hakkındaki fikirlerini almak amacı ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmalar sonucunda elde edilen ölçekteki iki forma ait örnek maddeler Tablo 2'de verilmiştir. Eğitim yönetimi ve denetimi, psikoloji, ölçme ve değerlendirme alanlarında doktora düzeyinde eğitime sahip uzmanlardan alınan dönütler doğrultusunda yapılan düzeltmelerden sonra ikinci form tekrar bu alanlarda uzmanlığa sahip yedi akademisyene ve on öğretmene gönderilmiştir. Uzman ve öğretmen gruplarından alınan ikinci tur görüşler doğrultusunda anket formunda yeni değişiklikler yapılmış ve ölçeğe pilot uygulamadan önceki son hali verilmiştir.

Tablo 2

AKADA ölçeği birinci ve ikinci formlarından örnek maddeler

<i>İlk formdan örnek maddeler</i>
Ahlaki anlamda doğru bulmadığınız bir davranış, sonucunda tanıdığınız biri (başka bir öğretmen arkadaşınız, bir öğrenciniz vb.) olumsuz etkilenecek olsa da, velilerinizin isteği, iyiliği veya mutluluğu için hangi oranda gerçekleştirebilirsiniz?
Ahlaki anlamda doğru bulmadığınız bir davranış, sonucunda tanıdığınız biri (başka bir öğretmen arkadaşınız, bir öğrenciniz vb.) olumsuz etkilenecek olsa da, bir iş arkadaşınızın isteği, iyiliği veya mutluluğu için hangi oranda gerçekleştirebilirsiniz?
<i>İkinci formdan örnek maddeler</i>
Ahlaki anlamda doğru bulmadığınız bir davranış, sonucunda tanıdığınız biri (başka bir öğretmen arkadaşınız, bir öğrenciniz vb.) olumsuz etkilenecek olsa da, aşağıdaki kişi ve/veya grupların isteği, iyiliği veya mutluluğu için hangi oranda gerçekleştirebilirsiniz?
Öğrencim/Öğrencilerim için
Müdür/Müdür Yrd. için
Veli veya Veliler için
İş arkadaşlarım için

Yapı Geçerliliği

Yapı geçerliliği, bir ölçeğin doğrudan gözlemlenemeyen zeka, tutum ve kaygı gibi psikolojik yapıları ölçebilme derecesi ile ilgilidir (Gay, Mills ve Airasian, 2006; Fraenkel ve Wallen, 2006). AKADA ölçeğinin yapı geçerliliğini ortaya çıkarmak amacı ile pilot çalışma sonucu 176 öğretmenden elde edilen veriler üzerinde açıklayıcı faktör analizi gerçekleştirilmiştir. Ölçek maddeleri, yüksek ve düşük yoğunluklu olacak şekilde geliştirildiği için iki farklı faktör analizi gerçekleştirilmiştir. Aşağıda pilot uygulama faktör analizi sonuçları verilmiştir.

Akada ölçeği açıklayıcı faktör analizi

Faktör analizine geçilmeden önce, Kaiser - Meyer – Olkin (KMO) testi ile örneklemeden elde edilen pilot veri setinin analiz için yeterli olup olmadığı incelenmiştir. KMO değerinin yüksek ahlaki yoğunluk içeren kısım için .79, düşük yoğunluk içeren kısım için ise .80 olduğu görülmüştür. Bu sonuçlara göre örneklemeden elde edilen veri setinin faktör analizine devam etmek için yeterli olduğu sonucuna varılmıştır. Ayrıca veri matrisinin birim matrisi olup olmadığı ve değişkenler arasındaki korelasyonun yeterli olup olmadığına karar vermek için yapılan Bartlett Küresellik Testi (Barlett's Test Sphericity) sonucuna bakılmış ve ki-kare testi sonuçlarının, yüksek yoğunluklu durumlar için 2539.04, düşük yoğunluklu durumlar için ise 2752.33 olarak hesaplanmıştır. Ayrıca her iki değerin de istatistiksel olarak anlamlı ($p < .00$) olduğu görülmüştür. Elde edilen bu sonuçlar, veri setinin faktör analizine devam etmek için uygun olduğunu göstermiştir.

Veri seti normal dağılım göstermediği için, Temel Eksen Faktör Analizi (Principal Axis Factoring) ve faktör korelasyon metrisinde tespit edilen orta düzey korelasyon değerlerine istinaden ($r = .15-.47$) eğik açılı döndürme (oblique rotation) yöntemi kullanılmıştır (Osborne ve Costello, 2009). Döndürme işlemi öncesinde sonuçlar hem yüksek hem de düşük yoğunluklu ahlaki ikilem içeren durumlarda beş faktöre işaret etse de, döndürme sonrası öz değerlere bakıldığında her iki düzeyde de sadece dört faktörün 1'den daha yüksek öz değerlere sahip olduğunu göstermiştir. Ölçeğin her iki kısmı da dört faktöre zorlanarak analiz tekrar edildiğinde sonuçların ilk faktör yapısı ile tutarlı olduğu gözlemlenmiştir. Bununla birlikte, beşinci faktörlere yüklenen maddeler incelendiğinde hepsinin tek bir paydaşla ilgili olduğu, bu paydaşında öğrenci olduğu gözlemlenmiştir. Öğrencilere ilişkin olan bu maddelerin diğer faktörlere de yüklendiği görülmüştür. Sonuç olarak her bir ahlaki yoğunluk durumu için dörder faktörde karar kılınmıştır.

Faktör analizi sonuçları Tablo 3 ve Tablo 4'te verilmiştir. Tablo 3'te görüleceği gibi, yüksek ahlaki yoğunluk içeren durumlar için, birinci faktörün özdeğeri 6.73 olduğu ve tek başına toplam varyansın da %42.07'sini açıkladığı görülmüştür. İkinci faktörün özdeğeri ise 2.84 olarak hesaplanmış, bu faktörün toplam varyansın %17.75'ini açıkladığı görülmüştür. Üçüncü faktörün özdeğeri 1.42 olarak hesaplanmış, bu faktörün toplam varyansın %8.85'ini açıkladığı görülmüştür. Son olarak, dördüncü faktörün özdeğeri 1.39 olarak hesaplanmış ve bu faktörde toplam varyansın %8.68'ini açıklamıştır. Elde edilen dört faktör toplam varyansın %77.35'ini açıklamaktadır.

Tablo 3
Yüksek Ahlaki Yoğunluklu Durumlar İçin Faktör Analizi Sonuçları

	Döndürme sonrası						Toplam
	Özdeğer	Açıklanan Varyans (%)	Yığışimli Varyans (%)	Özdeğer	Açıklanan Varyans (%)	Yığışimli Varyans (%)	
1	6.73	42.07	42.07	6.51	40.69	40.69	4.80
2	2.84	17.75	59.82	2.61	16.29	56.98	3.79
3	1.42	8.85	68.67	1.20	7.51	64.49	4.43
4	1.39	8.68	77.35	1.14	7.12	71.61	3.92
5	1.02	6.38	83.73	0.77	4.80	76.41	0.82

Faktörleştirme Yöntemi: Temel Eksen Faktör Analizi.

Tablo 4'te de görüldüğü gibi, düşük ahlaki yoğunluk içeren durumlar için, birinci faktörün özdeğeri 6.65 olarak hesaplanmış ve bu faktörün toplam varyansın %41.56'sını açıkladığı görülmüştür. İkinci faktörün özdeğeri 2.71 olarak hesaplanmış ve bu faktörün toplam varyansın %16.94'ini açıkladığı görülmüştür. Üçüncü, faktörün özdeğeri ise 1.77 olarak hesaplanmış ve toplam varyansın %11.08'ini açıkladığı görülmüştür. Son olarak dördüncü faktörün özdeğeri 1.60 olarak hesaplanmış ve toplam varyansın %10.03'ünü açıkladığı görülmüştür. Bu dört faktörün toplam varyansın %79.61'ini açıkladığı görülmüştür. Sonuç olarak hem yüksek hem de düşük yoğunluklu durumlar için hesaplanan faktör analizi sonuçları dikkate alındığında, AKADA ölçeğinin toplam varyansın önemli bir bölümünü açıkladığı sonucuna varılmıştır.

Tablo 4
Düşük Ahlaki Yoğunluklu Durumlar İçin Faktör Analizi Sonuçları

	Döndürme sonrası						Toplam
	Özdeğer	Açıklanan Varyans (%)	Yığışimli Varyans (%)	Özdeğer	Açıklanan Varyans (%)	Yığışimli Varyans (%)	
1	6.65	41.56	41.56	6.46	40.36	40.36	4.17
2	2.71	16.94	58.50	2.53	15.80	56.16	4.12
3	1.77	11.08	69.58	1.60	10.00	66.16	4.27
4	1.60	10.03	79.61	1.38	8.64	74.80	3.91
5	1.11	6.94	86.55	.92	5.74	80.53	.99

Faktörleştirme Yöntemi: Temel Eksen Faktör Analizi

Faktör analizi sonucunda belirlenen faktörler, McMahan'un (2000), tanımlamasına uygun olarak isimlendirilmiştir. McMahan (2000) çalışmasında yasallık durumu ahlaki yoğunluk açısından ele alınmamış olmasına rağmen, Bommer vd. (1989) çalışmalarında yasallık ayrı bir boyut olarak ifade edilmiştir. Bommer vd.'nin (1989) yaklaşımına uygun olarak, bu çalışmada da yasallık ahlaki muhakemenin bir boyutu olarak sunulmuştur. Sonuç olarak bu çalışmanın açıklayıcı faktör analizi sonuçları hem yüksek hem de düşük ahlaki yoğunluk boyutlarında olmak üzere etik ikilem içeren durumun "olası sonuçlarının büyüklüğü," "sosyal kabul düzeyi," "olumsuz etkilenenin yakınlığı" ve "yasallığı" olmak üzere dört farklı boyut önermiştir.

Güvenirlilik ve Ölçüm Modeli Değerlendirmesi

Hangi doğrulayıcı faktör analizinin kullanılacağına verinin nasıl bir dağılım gösterdiği incelenerek karar verilir. Hair, Ringle ve Sarstedt (2011) normal dağılım göstermeyen veri setlerinin ölçüm modeli değerlendirmesinde kovaryans temelli yapısal eşitlik modelleri yerine "Kısmi En Düşük Kareler Yapısal Eşitlik Modellemesinin" tercih edilmesi gerektiğini vurgulamışlardır. Ayrıca ölçüm modeli değerlendirmelerinde kovaryans temelli yapısal eşitlik modellerinin varsayımları karşılanmadığında da kısmi en düşük kareler yapısal eşitlik modellemesinin daha iyi bir alternatif olduğu belirtilmektedir (Hair vd., 2011; Ringle, Wende ve Will, 2005). Bu değerlendirmeler sonucunda, bu çalışmanın ikinci aşamasında Smart PLS 2.0 programı (Ringle, Wende, ve Will, 2005) kullanılarak yapı geçerliliğine ampirik kanıt sunmak amacıyla, kısmi en düşük kareler yapısal eşitlik modellemesinin analizi gerçekleştirilmiştir. Öngörülen modeller, faktör analizi sonucuna dayanarak, hem düşük hem de yüksek yoğunluklu durumlar için alt boyutların birbiri ile ilişkili olarak, genel anlamda, tüm boyutlarla birlikte, ahlaki olmayan bir taleple karşılaşıldığında, öğretmenlerin ne düzeyde bunu gerçekleştirmeye açık olduklarını belirlemeye yönelik yapıları tanımlamaya çalışmaktadır. Kısmi en düşük kareler yapısal eşitlik modellemesi, normal dağılım göstermeyen verilerde bu modellerin yapısal geçerlilik düzeylerini test etmek amacıyla kullanılmaktadır (Ringle, Wende, ve Will, 2005).

Kısmi en düşük kareler yapısal eşitlik modellemesinin ölçüm modeli değerlendirmesinde, öncelikli olarak güvenilirliği test etmek için, iç tutarlılık katsayısı kontrol edilmiştir. Bu amaçla Cronbach's α katsayıları hesaplanmış, yüksek yakınlık faktörü haricinde tüm faktörlerin .90 değerinin üzerinde, yüksek yakınlık faktörünün ise yine yüksek kabul edilebilecek .88 değerinde olduğu görülmüştür (Tablo 5). Bununla birlikte kısmi en düşük kareler yapısal eşitlik modellemesinin analizinde, gösterge güvenilirliğine daha fazla önem verilmektedir (Henseler, Ringle ve Sinkovics, 2009). Bu bağlamda Cronbach's α gibi yorumlanan kompozit güvenilirlik değerlerinin kontrol edilmesi gerekmektedir (Hair vd., 2011). Nunnally ve Bernstein (1994) .70 ve üzerindeki değerlerin iç tutarlılık için yeterli olduğunu savunmaktadırlar. Bu çalışmada hem yüksek hem düşük yoğunluklu durumlarda faktörlerin kompozit güvenilirlik değerlerinin .90'ın üzerinde olduğu görülmüştür (Tablo 5). Bununla birlikte, Hulland (1999) her bir belirtecin (ölçek maddesi) yük değerinin .50'nin üzerinde olması gerektiğini ifade etmektedir. Tablo 5'de görüleceği üzere her bir belirtecin yük değeri .50'nin üzerindedir.

Tablo 5

AKADA ölçeği Faktör Yüğü, Craonbach's α , Kompozit Güvenirlik, ve Açıklanan Ortalama Varyans değerleri

	Faktör Yüğü	Cronbach's α	Kompozit Güvenirlik	Açıklanan Ortalama varyans
YÜKSEK	Olası Sonuçların Büyüklüğü	0.91	0.94	0.80
	Madde 1	0.85		
	Madde 2	0.93		
	Madde 3	0.91		
	Madde 4	0.88		
	Sosyal Kabul	0.93	0.95	0.82
	Madde 1	0.86		
	Madde 2	0.90		
	Madde 3	0.91		
	Madde 4	0.94		
	Yasallık	0.91	0.94	0.79
	Madde 1	0.82		
	Madde 2	0.92		
	Madde 3	0.91		
	Madde 4	0.92		
	Yakınlık	0.88	0.92	0.74
	Madde 1	0.82		
	Madde 2	0.87		
	Madde 3	0.83		
	Madde 4	0.92		
DÜŞÜK	Olası Sonuçların	0.94	0.96	0.85
	Madde 1	0.87		
	Madde 2	0.95		
	Madde 3	0.93		
	Madde 4	0.94		
	Sosyal Kabul	0.94	0.96	0.86
	Madde 1	0.90		
	Madde 2	0.95		
	Madde 3	0.91		
	Madde 4	0.95		
	Yasallık	0.94	0.96	0.86
	Madde 1	0.89		
	Madde 2	0.94		
	Madde 3	0.92		
	Madde 4	0.95		
	Yakınlık	0.92	0.94	0.81
	Madde 1	0.85		
	Madde 2	0.92		
	Madde 3	0.90		
	Madde 4	0.93		

Tek başına bir faktörün bir dizi belirteç (ölçek maddesi) tarafından temsil edilmesi olarak tanımlanabilecek olan uyum geçerliliği (Henseler, Ringle ve Sinkovics, 2009), açıklanan ortalama varyans değerleri ile kontrol edilmiştir. Bir gizil değişkenin (faktörün) belirteçlerinin (ölçek maddeleri) oluşturduğu varyansın yarısından fazlasını açıklaması için açıklanan ortalama varyans değerinin .50'den fazla olması gerekmektedir ve .50 üzeri uyum geçerliliği için yeterli kabul edilmektedir (Henseler, Ringle ve Sinkovics, 2009). Tablo 5'de görüleceği üzere tüm faktörler için bu değer .50'nin üzerindedir. Bununla birlikte ölçek içindeki herhangi bir yapının diğer yapılardan ayrışması olarak tanımlanan ayırt edici geçerliliğin test edilmesi için Fornell ve Lacker (1981) kriterine uygun olarak çapraz yük değerlerine bakılmıştır. Fornell ve Lacker (1981) kriterine göre bir gizil değişken, kendisi için tanımlanan maddeler ile başka bir gizil değişkenle paylaşmış olduğu varyanstan daha fazla paylaşmış olması gerekir. Bu nedenle her bir gizil değişkenin (faktörün) açıklanan ortalama varyans değeri, diğer gizil değişkenlerle olan korelasyonun karesinden daha yüksek olmalıdır. Tablo 6 ve Tablo 7'de görüleceği üzere korelasyon karelerinin hiçbiri herhangi bir yapının açıklanan ortalama varyans değerinden yüksek değildir.

Tablo 6

Yüksek Ahlaki Yoğunluklu Durumlar için Ayırt edici geçerlilik sonuçları

	Yasallık H	Olası Sonuçların Büyüklüğü H	Yakınlık H	Sosyal Kabul H
Yasallık H				
Olası Sonuçların Büyüklüğü H	0.41			
Yakınlık H	0.22	0.48		
Sosyal Kabul H	0.46	0.37	0.30	

Tablo 7

Düşük Ahlaki Yoğunluklu Durumlar için Ayırt edici geçerlilik sonuçları

	Yasallık L	Olası Sonuçların Büyüklüğü L	Yakınlık L	Sosyal Kabul L
Yasallık L				
Olası Sonuçların Büyüklüğü L	0.34			
Yakınlık L	0.30	0.51		
Sosyal Kabul L	0.52	0.39	0.31	

Ayrıca, her bir maddenin çapraz yük değerleri kontrol edilmiştir. Hair vd., (2011) her bir maddenin ait olduğu faktördeki yük değerinin, başka bir faktördeki yük değerinden fazla olmaması gerekliliğine işaret etmektedirler. Aksi halde, maddelerin belirli bir faktörü açıklamakta yeterli olmadığı, birden fazla faktöre işaret eden genel maddeler olduğu anlamı çıkarılabilir. AKADA ölçeğinin çapraz yük değerleri, her bir yüksek ve düşük yoğunluklu durum için Tablo 8 ve Tablo 9'da verilmiştir. Tablo 8 ve Tablo 9'dan anlaşılacağı üzere hiçbir maddenin çapraz yük değeri, bulunduğu faktördeki yük değerinin üzerinde değildir. Hem Fornell ve Lacker (1981) kriterine göre hem de çapraz yük değerlerine bakarak ölçeğin yeterli ayırt edici geçerliliğe sahip olduğu düşünülmüştür. Öngörülen kısmi en düşük kareler yapısal eşitlik modelleri şekil 2 ve şekil 3'te görülebilir.

Tablo 8
Yüksek Yoğunluklu Maddelerin Çapraz Yük değerleri

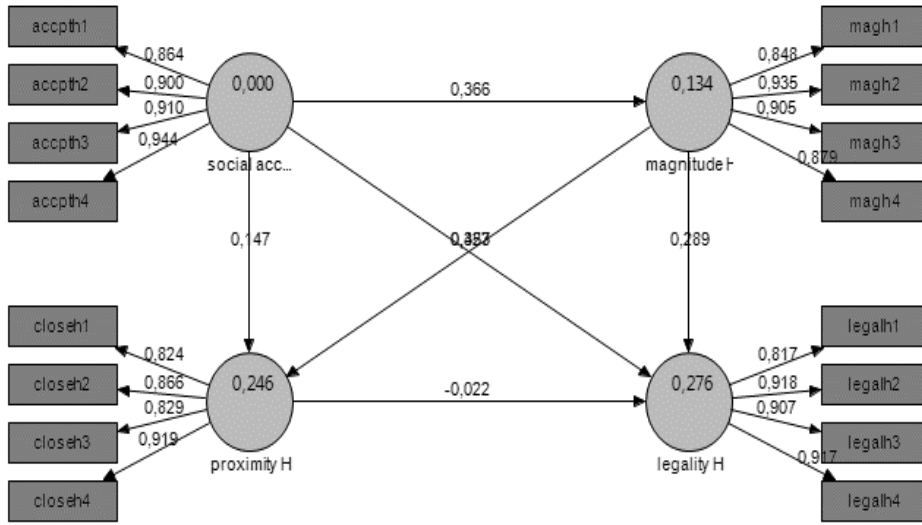
	Yasallık H	Olası Sonuçların Büyüklüğü H	Yakınlık H	Sosyal Kabul H
Sosyal Kabul 1	0.39	0.39	0.31	0.86
Sosyal Kabul 2	0.41	0.29	0.24	0.90
Sosyal Kabul 3	0.43	0.27	0.22	0.91
Sosyal Kabul 4	0.42	0.36	0.31	0.94
Yakınlık 1	0.15	0.4	0.82	0.23
Yakınlık 2	0.23	0.44	0.87	0.28
Yakınlık 3	0.17	0.37	0.83	0.25
Yakınlık 4	0.21	0.43	0.92	0.28
Yasallık 1	0.82	0.45	0.27	0.45
Yasallık 2	0.92	0.33	0.15	0.36
Yasallık 3	0.91	0.28	0.12	0.34
Yasallık 4	0.92	0.36	0.22	0.43
O. S. Büyüklüğü 1	0.32	0.85	0.4	0.31
O. S. Büyüklüğü 2	0.39	0.93	0.46	0.34
O. S. Büyüklüğü 3	0.38	0.91	0.4	0.33
O. S. Büyüklüğü 4	0.36	0.88	0.44	0.34

Not: SosK. =Sosyal kabul, O. S. Büyüklüğü= Olası sonuçların büyüklüğü ile ilgili maddeleri ifade etmektedir

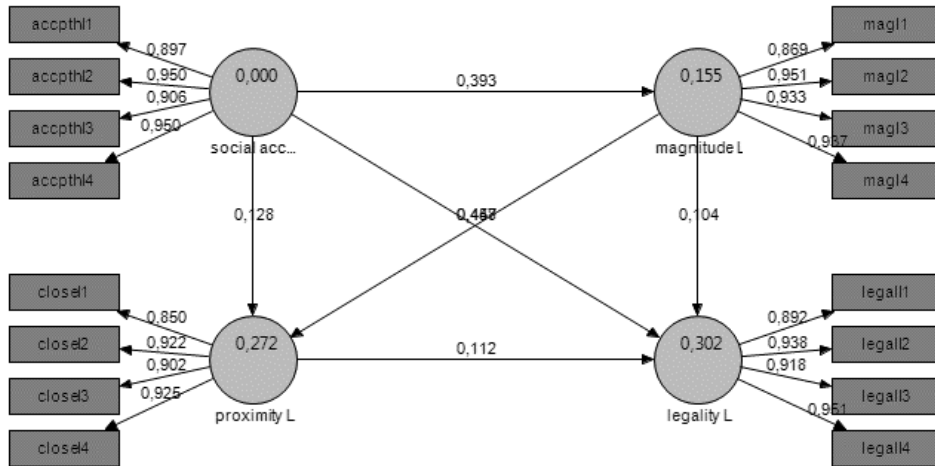
Tablo 9
Düşük Yoğunluklu Maddelerin Çapraz Yük değerleri

	Yasallık L	Olası Sonuçların Büyüklüğü L	Yakınlık L	Sosyal Kabul L
SosK 1	0.46	0.35	0.35	0.90
SosK 2	0.5	0.38	0.32	0.95
SosK 3	0.48	0.33	0.19	0.91
SosK 4	0.5	0.39	0.28	0.95
Yakınlık 1	0.22	0.4	0.85	0.24
Yakınlık 2	0.33	0.53	0.92	0.32
Yakınlık 3	0.24	0.42	0.90	0.28
Yakınlık 4	0.28	0.46	0.93	0.26
Yasallık 1	0.89	0.31	0.34	0.49
Yasallık 2	0.94	0.32	0.24	0.46
Yasallık 3	0.92	0.28	0.18	0.44
Yasallık 4	0.95	0.33	0.34	0.52
O. S. Büyüklüğü 1	0.28	0.87	0.48	0.33
O. S. Büyüklüğü 2	0.33	0.95	0.48	0.38
O. S. Büyüklüğü 3	0.31	0.93	0.46	0.39
O. S. Büyüklüğü 4	0.33	0.94	0.46	0.35

Not: SosK. =Sosyal kabul, O. S. Büyüklüğü= Olası sonuçların büyüklüğü ile ilgili maddeleri ifade etmektedir

Şekil 2 Yüksek ahlaki yoğunluklu durumlar için öngörülen kısmi en düşük kareler yapısal eşitlik modellemesi

Şekil 3 Düşük ahlaki yoğunluklu durumlar için öngörülen kısmi en düşük kareler yapısal eşitlik modellemesi

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışmada öğretmenlerin, paydaşların sebep olduğu ahlaki olmayan bir durumla karşılaştıklarında, farklı ahlaki yoğunluk durumları ve koşulları gözetildiğinde ahlaki olmayan bu talepleri ne düzeyde karşılayacaklarını ölçmek amacıyla Ahlaki Kararlara Aykırı Davranmaya Açıklık ölçeğinin geliştirilme süreci anlatılmıştır.

Kuramsal düzeyde sonuçlar değerlendirildiğinde, ahlaki yoğunluk kavramının diğer örneklem gruplarında ve ortamlarda farklı faktörler barındırabileceği dikkate alınmalıdır. Bu çalışmada, AKADA ölçeği oluşturulurken farklı paydaşlar temel alınmıştır. Ölçeğinin faktör analizi sonuçlarının, beşinci bir faktörün var olabileceğine işaret ettiği düşünülebilir. Her ne kadar bu çalışmada açıkça ortaya konmuş olmasa da, beşinci faktörün rotasyondan önce özdeğeri 1'in biraz üzerinde olduğu görülmektedir. Ancak rotasyondan sonra bu değer 1'in altına düşmekte ve beşinci faktörü oluşturan maddeler diğer faktörlere daha yüksek değerlerle yüklenmektedir. Ancak tüm maddelerin öğrencilerle ilgili olduğu görülmektedir. Bu sonuçlar bazı toplumlarda paydaşların öneminin, sosyal değerlerden veya kanuni düzenlemelerden daha önemli

olabileceğini düşündürmektedir. İş arkadaşlarının öneminin yüksek olduğu ve örgütsel bağlılığa vurgunun daha çok olduğu askeri veya güvenlik (polis) gibi çalışma alanlarında, iş arkadaşlarının başka bir faktör olarak ortaya çıkması olasıdır. Bu nedenle bazı toplumlarda ya da örgütlerde ahlaki yoğunluk kavramı “kar edenin önemi” ya da “çıkar sağlayanların önemi” şeklinde farklı bir boyut oluşturabilir. Bu açıdan bakıldığında ahlaki karar verme modellerinde, ahlaki veya ahlaki olmayan bir davranıştan fayda sağlayanın, karar verici üzerindeki olası etkisinin de değerlendirilmesi gerektiği düşünülebilir. Ancak öğretmenler arasında gerçekleştirilen bu çalışmada bu faktör yapısının tam olarak desteklenemediği de belirtilmelidir. Yine bu çalışma Jones’un (1991) önermiş olduğu sosyal kabul boyutunun aslında iki farklı faktöre işaret etmiş olma olasılığıdır. Bu çalışmada durumun yasallığı ve sosyal olarak kabul edilme düzeyi iki farklı faktör olarak ortaya çıkmaktadır. Bu noktada ahlaki yoğunluğun “yasallık” şeklinde tanımlanacak ayrı bir boyutu içerdiği dikkate alınmalıdır. Bununla beraber, paydaşlarında kendi başına bir faktör oluşturma olasılığı dikkate alınması gereken bir bulgu olarak ortaya çıkmıştır. Bazı koşullarda etik durumun yoğunluğunu, konunun diğer etkilenenleri başka bir ifade ile fayda sağlayanlarının belirliyor olabileceği ilk faktör analizi sonucunda ortaya çıkmıştır. Ancak bu örneklem grubunda tam olarak desteklenmemiştir. Bu noktada paydaşların daha fazla önem kazandığı diğer örneklem gruplarında çalışmanın gelecekte yapılacak araştırmalar tarafından tekrar edilmesi yararlı olabilecektir.

Olası gelecek çalışmalar açısından değerlendirildiğinde ise, AKADA ölçeğinin öncelikle özel eğitim kurumlarında uygulanması önerilebilir. Özel eğitim kurumlarının kar amacı gütmeyen kamu kurumlarından farklı değerlere sahip olma olasılığı ve paydaşların daha farklı güç-yetki dengesine sahip olduğu düşünüldüğünde, bu gruplarda daha farklı sonuçlar elde edilmesi bir olasılık olarak gözükmektedir. Bununla birlikte AKADA ölçeği diğer örneklem gruplarına rahatlıkla adapte edilebilecek şekilde desenlenmiş olması sebebi ile eğitim kurumlarının dışındaki diğer örgütlerde de rahatlıkla kullanılabilir niteliktedir. Örneklemin önceden belirlenmiş “ahlaki ilkeler” doğrultusunda vermiş olduğu kararları değerlendirmek yerine, kişinin kendi değerleri dahilinde paydaşlardan ne kadar etkilendiklerini ölçmeye yönelik olması sebebi ile daha objektif olarak değerlendirilebilir. Ayrıca ahlaki yoğunluk durumlarını da dikkate almaktadır. Bu haliyle eğitim kurumu haricindeki birçok kurumda da uygulanabilir. Böylece işgörenlerin ne derecede, örgütün paydaşlarından etkilenebilecekleri ölçülebilir veya hangi paydaş ya da paydaş grubunun işgören için ahlaki bir durum içeren konuda karar verirken önemli olduğunu ortaya çıkarabilir.

Gelecekte eğitim kurumlarında gerçekleştirilebilecek çalışmalarda, ölçeğin farklı paydaşları temel alarak yeniden yapılandırılıp uygulanmasının faydalı olabileceği değerlendirilebilir. Bu çalışmada okulun en temel paydaşlarından olan öğretmenlerin, etik karar verme durumlarında diğer paydaşlardan etkilenme düzeylerini ölçebilecek bir ölçek geliştirmek hedeflenmiştir. Ancak okullarda, eğitim yöneticileri ve öğrenciler gibi diğer paydaşlarında, zaman zaman etik ikileme karşılaşılabilecekleri ve benzer şekilde farklı kişi veya gruplardan etkilenebilecekleri göz ardı edilmemelidir. Örneğin, başarılı bir öğrenci ahlaki olarak değerlendirmedeği halde diğer arkadaşlarını kırmamak için veya onlardan çekindiği için sınavda kopya vermek durumunda kalabilir. Benzer bir şekilde, okul yöneticileri, öğretmenlerinin, üst yöneticilerinin, veli veya öğrencilerinin kendince ahlaki olmayan talepleri ile karşı karşıya kalabilir. AKADA ölçeğinin, bu durumlara uyarlanabileceği düşünülmektedir. Gelecekte eğitim kurumlarında yapılacak çalışmaların, diğer paydaşları temel alarak gerçekleştirmesi yararlı olabilir. Böylece okullarda ahlaki olmayan durumlarla karşılaşıldığında, genel olarak paydaşların birbirlerini nasıl etkiledikleri ölçülüp, ahlaki anlamda daha sağlıklı karar verme yöntemlerinin geliştirilmesi söz konusu olabilir.

Ahlaki kurallara aykırı hareket etmenin, hem kurumlar hem de kurumdan etkilenen bireyler açısından, birçok maddi ve manevi zarara yol açabileceği düşünüldüğünde AKADA ölçeği ile öncelikle işgörenlerin kendi değerlerine aykırı hareket etmeye açıklıklarını ölçmek kurumsal ve bireysel düzeyde yararlı olabilir. Ahlaki kararlara aykırı davranışlar, bazı durumlar da öğrencilerin akademik yaşantılarına son verecek düzeyde öneme sahip olabilir. Milyonlarca öğrencinin üniversite sınavına girdiği Türkiye örneğinde fazladan verilecek bir not veya herhangi bir adil olmayan davranış öğrencilerin gelecek planlamalarına doğrudan etki edebilir. Bu bağlamda öğretmenlerin ahlaki karar verme durumları araştırılmalı ve istendik yönde etik kodların benimsetilmesi ile beraber bunlara ne kadar uyma eğilimli oldukları ölçülmelidir. Olası aykırılıkların önlenmesi için gerekli bilincin kazandırılmasına yönelik eğitimlerin verilmesi, hangi paydaştan hangi ahlaki yoğunluk koşullarında etkilendikleri belirlenerek, bunlarla nasıl baş edilebileceği üzerine eğitim verilebilir. Öğretmenlerin, paydaşlarla iletişimde nelere dikkat etmesi, nasıl davranması gerektiği konusunda verilecek eğitimlerde bu bulgulardan yararlanılarak, daha sağlıklı ve etik ilkelere uygun davranış kodlarının geliştirilmesi sağlanabilir.

KAYNAKÇA/REFERENCES

- Barrett, D. E., Casey, J. E., Visser, R. D., & Headley, K. N. (2012). How do teachers make judgments about ethical and unethical behaviors? Toward the development of a code of conduct for teachers. *Teaching and Teacher Education, 28*(6), 890-898.
- Bommer, M., Gratto, C., Gravander, J., & Tuttle, M. (1987). A behavioral model of ethical and unethical decision making. *Journal of Business Ethics, 6*(4), 265-280.
- Brabeck, M. M., Rogers, L. A., Sirin, S., Henderson, J., Benvenuto, M., Weaver, M., & Ting, K. (2000). Increasing ethical sensitivity to racial and gender intolerance in schools: Development of the Racial Ethical Sensitivity Test. *Ethics & Behavior, 10*(2), 119-137.
- Detert, J. J., Treviño, L. K., & Sweitzer, V. L. (2008). Moral disengagement in ethical decision making: A study of antecedents and outcomes. *Journal of Applied Psychology, 93*(2), 374-391.
- Ferrell, O. C. & Gresham, L. G. (1985). A contingency framework for understanding ethical decision making in marketing. *Journal of Marketing, 49*(Summer), 87-96.
- Ferrell, O. C., Gresham, L. G., & Fraedrich, J. (1989). A synthesis of ethical decision models for marketing. *Journal of Macromarketing, 9*(2), 55-64.
- Fornell, C., & Larcker, D. F. (1981). Evaluating structural equation models with unobservable variables and measurement error. *Journal of Marketing Research, 18*(1), 39-50.
- Fraenkel, J.R., & Wallen, N.E. (2006). *How to design and evaluate research in education* (6th ed.). Boston, MA: The McGraw-Hill Companies.
- Gay, L.R., Mills, G.E., & Airasian, P. (2006). *Educational research: Competencies for analysis and applications* (8th ed.). New Jersey: Pearson Prentice Hall.
- Gifford, N. K. T. (1992). The relationship of moral reasoning level of instructors to their teaching style and adult student perception of the learning environment (unpublished dissertation). Faculty of the Graduate College in the University of Nebraska.
- Hair, J. F., Ringle, C. M., & Sarstedt, M. (2011). PLS-SEM: Indeed a silver bullet. *Journal of Marketing Theory and Practice, 19*(2), 139-152.
- Henseler, J., Ringle, C. M., & Sinkovics, R. R. (2009). The use of partial least squares path modeling in international marketing. *Advances in International Marketing, 20*(1), 277-319.
- Hulland, J. (1999). Use of partial least squares (PLS) in strategic management research: a review of four recent studies. *Strategic Management Journal, 20*(2), 195-204.
- Hunt, S. D., & Vitell, S. (1986). A general theory of marketing ethics. *Journal of Macromarketing, 6*(1), 5-16.
- Hunt, S.D., & Vitell, S. (2006). The general theory of marketing ethics: a revision and three questions. *Journal of Macromarketing, 26*(2), 1-11.
- Jones, T. M. (1991). Ethical decision-making by Individuals in organizations: An issue contingent model. *The Academy of Management Review, 16*(2). 366-395.
- Jose, A., & Thibodeaux, M. S. (1999). Institutionalization of ethics: The perspective of managers. *Journal of Business Ethics, 22*(2), 133-143.
- Kaplan, P. (Haziran, 2014). Hormonlu karneler yakalandı. Habertürk, Retrieved from <http://www.haberturk.com/gundem/haber/955897-hormonlu-karneler-yakalandi>

- McMahon, J. M. (2002). An analysis of the factor structure of the multidimensional ethics scale and a perceived moral intensity scale, and the effects of moral intensity on ethical judgment (Unpublished Dissertation). Virginia Polytechnic Institute and State University.
- McMahon, J. M., & Harvey, R. J. (2006). An analysis of the factor structure of Jones' moral intensity construct. *Journal of Business Ethics*, 64(4), 381-404.
- Nunnally, J. C., & Bernstein, I. H. (1994). *Psychometric theory* (3rd ed.). New York: McGraw-Hill.
- Osborne, J. W. & Costello, A. B. (2009). Best practices in exploratory factor analysis: Four recommendations for getting the most from your analysis. *Pan-Pacific Management Review*, 1(2), 131-146.
- Rezaee, Z., Elmore, R. C., & Szendi, J. Z. (2001). Ethical behavior in higher educational institutions: The role of the code of conduct. *Journal of Business Ethics*, 30(2), 171-183.
- Reynolds, S. J., Schultz, F. C., & Hekman, D. R. (2006). Stakeholder theory and managerial decision-making: constraints and implications of balancing stakeholder interests. *Journal of Business Ethics*, 64(3), 285-301.
- Ringle, C.M., Wende, S., and Will, A. (2005). SmartPLS 2.0. Retrieved from (www.smartpls.de).
- Trevino, L. K. (1986). Ethical Decision Making in Organizations: A Person-Situation Interactionist Model. *The Academy of Management Review*. 11(3). 601-617

İletişim/Correspondence

Yrd. Doç. Dr. Özgür Önen
onenonen@hotmail.com

Doç. Dr. Yaşar Kondakçı
kyasar@metu.edu.tr